

*Menotyrininkė Svetlana Javorskaja,
Maskva
2009-03-06*

*Mano aukštas sūnus – jaunėlis įėjęs į kambarį užkabino angelą,
pakabintą ant šviestuvo, ir ištarė: „O, jis medinis...“,
o pasižiūrėjęs idėmiau, pridūrė: „Jis kažkoks lietuviškas“.
Sūnus seniai nebuvo Lietuvoje ir dar nežinojo, kad aš buvau
lietuviškoje Kaziuko mugėje.*

...pavasariškos moterų šventės išvakarėse Lietuvos ambasada Rusijoje, Lietuvos liaudies kultūros centras, Jurgio Baltrušaičio namai, Rusijos valstybinis respublikinis rusų folkloro centras surengė tikrą lietuvišką šventę – Kaziuko mugę. Šventė reprezentuoja vieną iš Lietuvos etnografinių regionų – Aukštaitiją ir skirta Lietuvos tūkstantmečiui.

Seniai praėjo laikai, kai Liaudies pasiekimų parodoje galima buvo susipažinti su įvairinusių tautų kultūra, laikai, kada ne tik suaugę, bet ir vaikai skyrė šokančius ir dainuojančius pagal tautinius kostiumus.

Mes, rodos, pradėjome užmiršti nepakartojamą Pabaltijo kultūrų koloritą, kuris ateidavo į mūsų namus su suvenyrais, apyvokos daiktais, kuriuos atveždavo apsilankę Lietuvoje. Ašočiai sudužo, pirštinės nusinešiojo, staltiesės sudilo... – viskas dingsta amžinybėje. Nauji laikai atnešė ir naujas bendravimo formas, atgaivino senas tradicijas... Kaziuko mugė – tradicinė liaudies verslų mugė, atidaranti pavasario švenčių ciklą Vilniuje, rengiama pirmą kovo savaitgalį ir skirta šv. Kazimiero – Lietuvos globėjo – dienai.

Kaziukas Maskvoje sukėlė nemažai nerimo organizatoriams. Nepaprastą užduotį sprendė Lietuvos tautodailininkų sąjungos Vilniaus bendrija – Parodyti pusantram šimto kv. metrų Baltrušaičio namų salių plote pristatyti visą Lietuvos liaudies meistrų kūrybos spektrą. Tai, kas seniai tapo neatsiejama Vilniaus dalimi, persikėlė į Lietuvos kultūros centrą Maskvoje. Dvi dienas Maskvoje svečiavosi geriausių Lietuvos liaudies meistrų darbai, aišku, tai gal net ne šimtoji dalis to, ką pamatė vilniečiai Kaziuko mugėje, bet mes turėjome galimybę prisiliesti prie gyvos liaudies kultūros tradicijos.

Buvo apipavidalintos keturios salės. Vienoje jų eksponuojamos vienos geriausių Lietuvos audėjų Adelės Tumėnienės tradicinės lovatiesės ir žinomos karpytojos Laimutės Fedosejevės popieriaus karpiniai. Dviejose salėse išsidėstė Aukštaitijos kryžių ir koplytstulpių foto paroda. O centrinė salė buvo skirta Kaziuko mugei – sienas papuošė Januario Puškorio ir Algirdo Juškevičiaus medinės kaukės pasidabinusios audėjos Aldonos Mickuvienės juostomis; Juliaus Gridziuškos vaza; Henriko Zakarausko mediniai paukščiukai-švilpynės; Kęstučio Šeduikio varpeliai. Ant stalų, papuoštų karpytomis servetėlėmis, išsidėstė Aldonos Mickuvienės takeliai ir rankinės, Dalios Biliūnienės velti karoliai ir sagės, Kęstučio Šeduikio ir Vytauto Valiūšio moliniai ašočiai-ąsotėliai, Angelės Raugtienės ir Nijolės Jurėnienės dekoruoti margučiai, Dalios Ališauskienės žolynais inkrustuoti mediniai padėklai ir žvakidės, verbos, šaukštai, riešinės ir daug kitokių Vilniaus krašto tautodailininkų darbų.

Mugėje galima buvo nusipirkti naujausių knygų apie liaudies menus. Tarp jų – dr. Alės Počiulpaitės knyga, kurią ji parašė apie savo mamą – iškilią liaudies meistrę, keramikę Michaliną Počiulpienę „Molinių paukštelių giesmė“. Knyga parašyta ne tik su dukters meile, bet dvelkia didžiule pagarba Liaudies Meistrui, nusistovėjusių liaudies kultūros formų nešėjui, išreiškiančiam nuoširdžiausius ir amžinus žmonių lūkesčius. Tai išsami mokslinė studija, griežtai struktūrizuota ir išieškota. Čia tiriamas Meistro gyvenimo kelias, išsamiai analizuojama gamybos technika, mėgstamiausios temos, darbų motyvai. Knyga gausiai iliustruota, parodyti ir Michalinos piešiniai, ornamentų eskizai. Kūrybos aukštuma – kupinos šviesos prakartėlės, tampančios monumentaliais meilės ir tikėjimo paminklais. Išieškotos formos, tikslūs rankų ir įrankių judesiai – jausmingas Meistro pasinėrimas į Temą. Prakartelių skulptūrėlės tartum pačios išaugo iš to paties molio iš kurio Dievas sukūrė Adomą. Knyga apie Michalinos Počiulpienės kūrybą gali tapti mokymo priemone ir besimokantiems ir pedagogams. Ji tartum antrina poeto Nikolajaus Majorovo žodžiams, kad ir prabėgus amžiams rankos vis taip pat minkytų molį ir nieko geriau sugalvot negalėtų... Tai knyga tiems, kas nori prisiliesti prie keramikos ištakų, kurios pradininkų buvo pats Viešpats.

Ir koks gi lietuvis be medžio. Rodos žemėje gyvena vien medžio drožėjai. Jų Lietuvoje (statistikai paskaičiavus vienam gyventojui), ko gero, daugiau nei bet kokioje kitoje pasaulio šalyje. Stebuklingas medžiagos suvokimas perėjo lietuviams iš protėvių pagonių... Išgirdome nepakartojamus Henriko Zakarausko medinių švilpynių garsus, susižavėjome jo angelais. Kokius garsus girdi savyje meistro Angelai, jie tokie susikaupę, o jų didžiulės akys stebi ne tik mus, bet ir save... Kokius garsus skleis jų trimitai? Žavi ne tik nedidelių angelų figūrėlių forma – monumental, stipri, archajiška, būdinga lietuvių liaudies menui, – bet ir labai subtilus figūrėlių dekoravimas, tapymas. Gal kas pasakys, kad forma „grubi“, kaip arti ir kaip toli jis bus nuo tiesos. Būtent tokius paprastus ir atpažįstamus vaizdinius mes stebime lietuvių liaudies mene, būtent tose formose slypi ir saugoma jų vertybė ir archajinis simbolizmas. Tose, iš pirmo žvilgsnio grubiose formose išreiškiamas medžiagos suvokimas, meilė medžiui, ne tiek tradicijų žinojimas, kiek jų jutimas ir prisilaikymas. Gerokai paprasčiau padaryti daiktą „turgui“ – ryškų, patrauklų, „gražutį“, tačiau tai ne meistro Henriko Zakarausko kelias.

...Kas gali būti paprasčiau už padėklą arbatinukui ar kavinukui? O liaudies meistrė Dalia Ališauskienė sugalvojo daryti tradicinius medinius padėklus inkrustuojant juos žolynais, kurie kuria nepakartojamus, mistiškus ornamentus. Tokie padėklai, dar turintys ir virvės rankeną, gali tapti bet kokios virtuvės papuošalu. Tokia pat technika padarytos žvakidės primena laivelius, kuriuos norisi plukdyti upe.

Šventės lankytojus stebino ir žavėjo audėjos Aldonos Mickuvienės juostos. Aukščiausia atlikimo technikos kokybė, subtilūs spalvų deriniai, stebuklingas ornamento įvaldymas, ištikimybė autentiškoms lietuviško audimo tradicijoms. Čia pat austos rankinės, dėklai mobiliems telefonams kurie papuoš ne tik tautinį, bet ir šiuolaikinių dalykinių moters ar linksmą mergaitės rūbą. Parodoje pristatytos ir archajiško ornamento tradicinės lietuviškos lovatiesės, jų autorė – garbi Lietuvos audėja Adelė Tumėnienė. Dvi spalvos – taip mažai ir taip daug, jei moki teisingai derinti siūlą – gauni nesibaigiančias variacijas meilės savo žemei tema.

Dvi spalvos– taip mažai ir taip daug, jei moki teisingai laikyti žirklutes rankose – taip gimsta įmantrūs Laimutės Fedosejevės raštai. Ji gali iškarpyti ir lauko gėlės žiedą ir bažnyčią – ir tai per dviejų spalvų kontrastą iškeliami iki simbolio sąvokos. Gal todėl, kad popieriaus karpiniai ne reikalauja žodžių, o tik susikaupimo ir simbolio suvokimo, jie yra taip mėgstami lietuvių. Laimutė Fedosejeva buvo ne tik vena pagrindinių Kaziuko mugės Maskvoje organizatorių, ne tik apipavidalino šventę, bet pravedė karpymo pamokėlę lietuvių Baltrušaičio mokykloje ir visiems norintiems mugės svečiams.

Nepakartojama lietuviška keramika. Mugėje savo darbus pristatė du žinomi meistrai. Tradiciniai Vytauto Valiušio, „Puodžių karaliaus“ ašočiai dvelkte dvelkė kaimu, šiltu pienu. Naują žvilgsnį į tradicijas demonstravo Kęstučio Šeduikio darbai – lengvi, plonyčiai, nepakartojamai dekoruoti

harmoningais išieškotais spauštais ir raižytais ornamentais. O jo gi nepakartojami varpeliai (gėlytės, lietsargiukai, angeliukai...) visiems mugės lankytojams priminė apie artėjantį pavasarį, tirpstantį sniegą ir čiurlenančius upelius, jie jau tartum gyvena ateinančios vasaros spalvomis ir garsais. O daugiaaukščiai varpelių sodai priverčia užmiršti nusibodusius kuniškus ir rytietiškus skambaliukus su jų dažnai šaltu metaliniu garsu. Metalas lieka metalu, o molis išlaiko žmogaus rankų šilumą...

Kaziuko lankytojai galėjo įsigyti tradicines Vilniaus kraštui verbas, jų istorija siekia palmių saku garbinimą. Nepaisant tolimos kelionės – ir meistrai ir organizatoriai rizikavo veždami tokį trapų produktą, – verbos atkeliavo sėkmingai ir suteikė daug džiaugsmo, priminė – greit pavasario prisikėlimo šventė – šv. Velykos. Rusijoje verbų ryšimo tradicija beveik nežinoma, čia Verbų sekmadienį žmonės nešasi į bažnyčią tikras karklo ar gluosnio šakeles, kartais padabindami jas kaspinais. Tuo įdomiau buvo pamatyti Vilniaus verbas mugėje.

Nauja mada – velti papuošalai. Liaudies meistrė Dalia Biliūnienė pasiūlė naują sprendimą – iš plokščių elementų komponuotas originalias sages, karolius.

Mugėje skambėjo armonika, smuikas, skudučiai, žiūrovai muzikantams pritarė šaukštais... Lietuviškas dainas atliko Dangis ir Vida Laurinavičiai. Svečiai galėjo ragauti žolelių arbatos, žaisti lietuvių liaudies žaidimus, kuriems vadovavo Lietuvos liaudies kultūros centro darbuotoja Rita Balkutė. Buvo rodomi filmai apie Kaziuko mugę Vilniuje, Dainų šventę. Šventės dalyviai ne tik išklausė iškilmingas Lietuvos ambasadoriaus Rusijoje p. Antano Vinkaus ir kultūros atašė p. Juozo Budraičio kalbas, bet kartu su jais šoko ir dainavo. Dabar, kai šventė jau praūžė, – tartum toje lenkiškoje dainoje apie spalvingąsias muges, – galima nuoširdžiai tvirtinti, kad šventė pavyko. Ir kad visi, kas joje pabuvojo, jos neužmirš ir jei šventė taps tradicine, ateis čia vėl ir vėl, atsivesdami savo draugus ir pažįstamus. O šventė gražiu žiedu įpinta į Lietuvos tūkstantmečio renginių vainiką.